

4-SINF “TARBIYA” DARSİ JARAYONIDA O‘QUVCHILARDA IJTIMOİY KO‘NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

*Rajabova Xurshida Hakimovna
Qashqadaryo VPMM Maktabgacha,
boshlang‘ich va maxsus ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi
xurshidarajabova46@mail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich ta‘lim tizimida, xususan 4-sinf “Tarbiya” fanini o‘qitishda o‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish masalalari yoritilgan. Ijtimoiy ko‘nikmalar tushunchasi, ularning turlari, ahamiyati hamda ularni shakllantirish usullari pedagogik va psixologik yondashuvlar asosida tahlil qilingan. Amaliy tavsiyalar va samarali metodlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy ko‘nikmalar, tarbiya, boshlang‘ich ta‘lim, 4-sinf, metod, hamkorlikda o‘qitish, tarbiyaviy jarayon.

Abstract: This article discusses the issues of forming social skills in students in the primary education system, in particular in the 4th grade "Education" subject. The concept of social skills, their types, importance, and methods of their formation are analyzed based on pedagogical and psychological approaches. Practical recommendations and effective methods are presented.

Keywords: social skills, upbringing, primary education, 4th grade, method, collaborative learning, educational process.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы развития социальных навыков у учащихся в системе начального образования, в частности в рамках предмета «Образование» в 4 классе. На основе педагогических и психологических подходов анализируются понятие социальных навыков, их виды, значение и методы формирования. Даны практические рекомендации и эффективные методы.

Ключевые слова: социальные навыки, воспитание, начальное образование, 4- класс, метод, совместное обучение, образовательный процесс.

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayonida shaxsni har tomonlama rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bunda faqat bilim va ko'nikmalar emas, balki o'quvchining jamiyatda munosabat o'rnatish, guruhda ishlash, muloqot qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalari ham alohida ahamiyatga ega. Aynan "Tarbiya" fani bu yo'nalishda asosiy vositalardan biridir.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi — bolalar shaxsining shakllanishida eng muhim bosqichlardan biridir. Aynan shu davrda o'quvchilarda asosiy axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy fazilatlar, jamiyatga moslashish ko'nikmalari shakllanadi. Shu jihatdan "Tarbiya" fani bolalarni jamiyat hayotiga tayyorlash, ijtimoiy faol shaxs qilib tarbiyalashda muhim o'rin egallaydi.

Ijtimoiy ko'nikma nima?

Ijtimoiy ko'nikmalar — bu shaxsning boshqa insonlar bilan ijobiy munosabat o'rnatish, jamiyat qoidalarini va axloqiy me'yorlarga rioya qilish, jamoa bilan hamkorlikda ishlash, to'g'ri muloqotga kirishish, muammolarni tinch yo'l bilan hal qilish kabi xatti-harakatlari va odatlaridir.

Bu ko'nikmalar bolalarda ijtimoiy ong, axloqiy qarashlar va jamoaviy xulq shakllanishiga xizmat qiladi. Ijtimoiy ko'nikmalar quyidagilarga bo'linadi:

Kommunikativ ko'nikmalar – tinglay olish, o'z fikrini ifoda etish, savol-javobga kirisha olish.

Hamkorlik ko'nikmalari – jamoada ishlay olish, liderlik va mas'uliyatni bo'lishish.

Shaxslararo munosabatlar – hurmat, sabr, empatiya (boshqalarning holatini tushunish).

Axloqiy-ijtimoiy ko'nikmalar – odob, madaniyat, halollik, boshqalarga yordam berish.

Tarbiya fanida ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning ahamiyati

Tarbiya fani o'quvchilarda faqat odob va axloqiy tushunchalarni shakllantirib qolmay, balki ularni amaliy faoliyatga tatbiq etishga, kundalik hayotda ulardan foydalanishga o'rgatadi. 4-sinf o'quvchilari yosh jihatdan aynan ijtimoiy ong shakllanish bosqichida bo'lib, ular o'zini jamiyat a'zosi sifatida anglay boshlaydi.

Ijtimoiy ko‘nikmalar tushunchasi va turlari

Ijtimoiy ko‘nikmalar — bu shaxsning jamiyatda to‘g‘ri munosabat o‘rnatish, axloqiy me‘yorlarga rioya qilish, guruhda faol ishtirok etish, o‘z fikrini bildirib olish, hamkorlikda ishlay olish kabi malaka va odatlaridir. Ular quyidagilarga bo‘linadi:

Kommunikativ ko‘nikmalar – muloqot, fikr almashish, tinglash.

Hamkorlik ko‘nikmalari – jamoada ishlash, liderlik, mas’uliyat.

Shaxslararo ko‘nikmalar – hurmat, sabr-toqat, empatiya.

Axloqiy-ijtimoiy ko‘nikmalar – odob, halollik, madaniyat, odatiy xulq-atvor.

“Tarbiya” fanining ijtimoiy ko‘nikmalar shakllantirishdagi roli

4-sinf “Tarbiya” fanida quyidagi mavzular ijtimoiy ko‘nikmalar shakllanishiga xizmat qiladi:

Odob va odatlar;

Vatanparvarlik va sadoqat;

Mehr-oqibat va hurmat;

Jamiyatda o‘z o‘rningni topish;

Do‘stlik va hamkorlik.

Bu mavzular orqali o‘quvchilar hayotiy vaziyatlarda o‘zini tutish, to‘g‘ri qarorlar qabul qilish, boshqalar bilan to‘g‘ri munosabat o‘rnatish, ijtimoiy rol va mas’uliyatni his qilishga o‘rganadilar.

Ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish usullari

4-sinf o‘quvchilari yoshiga xos psixologik xususiyatlardan kelib chiqib, quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

1. Rol o‘yinlari (Rolli o‘yinlar)

O‘quvchilar “mehmon kutish”, “do‘st bilan nizoni hal qilish”, “do‘konda xarid qilish” kabi vaziyatlarda o‘z rollarini bajarish orqali ijtimoiy muloqot ko‘nikmalarini o‘rganadilar.

2. Munozara va savol-javob usuli

“Odob nima?”, “Do‘stlikda qanday xatti-harakatlar muhim?” kabi savollar orqali o‘quvchilar o‘z fikrlarini asoslash, boshqalarni tinglash, mulohaza yuritish ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

3. Masalaga asoslangan o‘qitish (Problem-based learning)

Haqiqiy hayotiy muammolar muhokamasi: “Agar sen do‘sting bilan urishib qolsang, nima qilarding?”, “Agar kimdir navbatga rioya qilmasa-chi?” kabi savollar orqali tanqidiy fikrlash va ijtimoiy xulq shakllantiriladi.

4. Hamkorlikdagi o‘quv faoliyati (Kooperativ o‘qitish)

Guruhda ishlash, jamoa topshiriqlarini bajarish orqali o‘quvchilar bir-biriga yordam berish, mas’uliyatni bo‘lishish, fikrlarni uyg‘unlashtirishni o‘rganadilar.

5. Badiiy matnlar asosida tarbiya berish

Hikoyalar, ertaklar, maqollar, she‘rlar orqali axloqiy-ijtimoiy tushunchalar mustahkamlanadi. Matn asosida savol-javob va tahlil o‘tkaziladi.

6. Aqliy hujum (Brainstorming)

O‘quvchilar berilgan masala yuzasidan ko‘plab fikrlar aytadilar. Bu usul ijodiy va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

7. Namuna ko‘rsatish (Modeling)

O‘qituvchi yoki o‘quvchilarning ijobiy xulq-atvorini boshqalarga namunaviy tarzda ko‘rsatish orqali axloqiy va ijtimoiy me‘yorlar o‘rgatiladi.

Amaliy tavsiyalar

Darslar interaktiv shaklda, bolalarning faol ishtiroki asosida tashkil etilishi kerak.

Har bir mavzu hayotiy misollar bilan boyitilsin.

O‘quvchilar o‘z tajribalarini aytib berishga undalsin.

Tarbiyaviy tadbirlar (sinf soatlari, ekskursiyalar) bilan uyg‘unlikda olib borilsin.

Tarbiya fanida ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning ahamiyati

Tarbiya fani o‘quvchilarda faqat odob va axloqiy tushunchalarni shakllantirib qolmay, balki ularni amaliy faoliyatga tatbiq etishga, kundalik hayotda ulardan foydalanishga o‘rgatadi. 4-sinf o‘quvchilari yosh jihatdan aynan ijtimoiy ong shakllanish bosqichida bo‘lib, ular o‘zini jamiyat a‘zosi sifatida anglay boshlaydi.

Tarbiya fanida: o‘quvchi o‘zining oiladagi, sinfdagi, jamiyatdagi o‘rnini anglaydi;

-me'yor va qoidalarga bo'ysunishni o'rganadi;

-boshqalar bilan til topishish va muloqot qilishni o'zlashtiradi.

Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda foydalanish maqsadga muvofiq bo'lgan usullar

Quyida "Tarbiya" fanida o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beruvchi asosiy samarali usullar keltiriladi:

1. Hayotiy vaziyatlar asosida tahlil (Case study)

Real hayotiy vaziyatlar (masalan: "navbatda turish", "do'st bilan kelishmovchilik", "mehribonlik") asosida muhokama olib borish. Bu usul orqali bolalar o'z fikrini aytish, qaror qabul qilish va empatiya tuyg'usini rivojlantiradilar.

2. Rol o'yinlari

O'quvchilar hayotdagi ijtimoiy rollarni o'ynaydi: ota-onalar, do'stlar, sotuvchi-mijoz, maktabdagi vaziyatlar va h.k. Bu ularda muloqot qilish, o'zini boshqalarning o'rniga qo'yish (empatiya), muomala madaniyatini o'rgatadi.

3. Munozara (diskussiya)

Mavzular yuzasidan guruhda yoki sinfda fikr almashish, turli nuqtayi nazarlarni tinglash va tahlil qilish orqali toleransiya (boshqalarga toqat) va hamkorlik rivojlanadi.

4. Hamkorlikda o'qitish usuli

Guruhli ishlar orqali bolalar bir-biriga yordam berish, mas'uliyatni bo'lishish, yetakchilik va itoatkorlik muvozanatini saqlashni o'rganadilar.

5. Tarbiyaviy ertak va hikoyalardan foydalanish

Badiiy asarlar orqali ijtimoiy-axloqiy qadriyatlar bolalarning ongiga singdiriladi. Ertaklar va hikoyalar orqali saboq chiqarish, savol-javob orqali bahs qilish usullari qo'llaniladi.

6. O'rnak ko'rsatish (Modeling)

O'qituvchining yoki mashhur shaxslarning ijobiy xulq-atvori namuna qilib ko'rsatiladi. Bu usul orqali o'quvchi ko'rgan ijobiy namunani o'z hayotida takrorlashga harakat qiladi.

7. Odobli xatti-harakatni rag'batlantirish

Ijobiy ijtimoiy xatti-harakatlarni doimiy tarzda tan olish, maqtash, kichik sovg'a yoki yulduzcha kabi rag'batlantirishlar orqali mustahkamlash kerak.

Tavsiyalar

Har bir darsda ijtimoiy vaziyatlarga oid topshiriqlar bo'lishi lozim.

Tarbiya darslari interaktiv va bolalar faol qatnashadigan shakllarda olib borilishi maqsadga muvofiq.

Bolalarga savol berishdan ko'ra, ularni o'ylashga va fikr aytishga undovchi topshiriqlar ko'proq bo'lsin.

O'quvchilar o'z hayotiy tajribasini baham ko'rishiga imkon yaratilishi kerak.

Ota-onalar bilan hamkorlikda tarbiyaviy mavzularda suhbatlar va tadbirlar o'tkazilishi foydalidir.

Xulosa

4-sinfda "Tarbiya" fanini o'qitishda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish darsning asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi kerak. Shunga mos ravishda o'qituvchi zamonaviy pedagogik metodlardan foydalangan holda o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashi, ularda jamiyatda faol ishtirok etish ko'nikmalarini mustahkamlashi muhimdir.

Ijtimoiy ko'nikmalar bolalarni jamiyatga tayyorlaydi, ularda muloqot, hurmat, hamkorlik, sabr-toqat, mas'uliyat hissini rivojlantiradi. Tarbiya fanida bu ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan turli zamonaviy metodlar va interaktiv usullardan foydalanish yuqori natija beradi. O'quvchilar ijtimoiy faol, madaniyatli va o'z fikriga ega bo'lgan shaxs sifatida shakllanishi uchun tarbiya darslari hayotiy va amaliy bo'lishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Boshlang'ich maktab o'quvchilarining ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishda mualliflik ertaklaridan foydalanish, 277-278-b

2. Международный научный журнал "Научный импульс" № 5 (100), часть 1 Январь, 2023, Raxmonova Mavluda Suvon qizi,

3. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy rivojlantirishda didaktik o'yinlardan foydalanish, 559-b kompetensiyalarini

4. O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi vazirligi Samarqand viloyat xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi, J.Xudoyqulov, usullari,14-b

5. Ro‘ziyeva D va b. 3-sinf tarbiya fani darsligi. T. “Sano-standart”. 2020 y.

6. Shermuxamedova S va b. 4-sinf tarbiya fani darsligi. T. “O‘zbekiston” 2020 yil

7. Almardanovna, S. D., & Shokirovna, A. M. (2025). The Effectiveness of Increasing Students' Cognitive Activity in Primary Education. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 39, 66-70.

